

**INTRODUCERE
ÎN
ISTORIA DREPTULUI
EUROPEAN ȘI EXTRAEUROPEAN**

www.editurauniversitara.ro

FLORIN NEGOIȚĂ

**INTRODUCERE
ÎN
ISTORIA DREPTULUI
EUROPEAN
ȘI EXTRAEUROPEAN**

www.editurauniversitar.ro

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Tehnoredactare computerizată: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Badea

Copyright © 2008
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul Nicolae Bălcescu 33,
sect. 1, București.
Tel./Fax. (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro.
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NEGOIȚĂ, FLORIN

Introducere în istoria dreptului / Florin Negoiță. -
București : Editura Universitară, 2008
Bibliogr.
ISBN 978-973-749-601-0

34(498+100)(091)(075.8)

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare.

Distribuție: tel/fax: (021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-973-749-601-0

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE	11
CAPITOLUL I	
INTRODUCERE ÎN DREPTUL ANTICHITĂȚII	17
<i>A. Necesitatea cunoașterii istoriei dreptului</i>	17
<i>B. Izvoarele dreptului</i>	18
<i>C. Diviziunea dreptului</i>	19
<i>D. Esența dreptului . Curente de gândire</i>	20
<i>E. Orientul antic</i>	22
1. Codul lui Hammurapi	22
2. Legea și dreptul în Egiptul antic	25
3. Societatea și dreptul în Legile lui Manu (India antică)	25
4. Gândirea juridică în China antică	26
5. Vechiul Testament	27
<i>F. Reforma dreptului în Grecia antică</i>	27
CAPITOLUL II	
I. CARACTERIZARE GENERALĂ A DREPTULUI ROMAN	33
1. Definiția dreptului roman	33
2. Obiectul dreptului roman	35
3. Însemnătatea dreptului roman	37
4. Diviziunile dreptului roman	39
<i>II. Periodicizarea istorică a statului și epocile dreptului roman</i>	40
1. Perioada prestatală	40
2. Întemeierea statului roman	42
3. Perioada regalității	43
4. Perioada republicii	44

5. Perioada monarhiei	49
6. Epocile dreptului roman	53
<i>III. Izvoarele dreptului roman</i>	<i>54</i>
1. Caracterizare generală a izvoarelor dreptului roman	54
2. Obiceiul	56
3. Legea	58
4. Edictele magistraților; dreptul pretorian	61
5. Jurisprudența	63
6. Senatusconsultele	68
7. Constituțiile imperiale	69
<i>IV. Codificarea dreptului roman</i>	<i>70</i>
1. Încercări de codificare înainte de Justinian	70
2. Legislația lui Justinian	72
 CAPITOLUL III	
DREPTUL PRIVAT AL EUROPEI CONTINENTALE	76
1. Rădăcinile romane ale sistemelor de drept europene	76
2. De la dreptul Romei la dreptul Bizanțului	78
3. Compilația lui Justinian	80
4. Drepturile germanice	84
5. De la Imperiul Bizantin la Imperiul Otoman	88
 CAPITOLUL IV	
DREPTUL PUBLIC AL EUROPEI CONTINENTALE	92
1. Originile dreptului public.	92
2. Originile engleze ale constituționalismului	93
3. Constituția, de la America revoluționară până la Franța	96
4. Cele trei tipuri de constituție.	102
5. Elementele indispensabile unei constituții	103
 CAPITOLUL V	
LA GRANITELE DINTRE DREPT ȘI POLITICĂ	109
 CAPITOLUL VI	
DREPTUL AMERICII MERIDIONALE	114
1. Coloniile sud-americane: o istorie ad hoc pentru colonii sui generis.	114
2. Organizarea coloniilor iberice din America de Sud	119

CAPITOLUL VII	
DREPTUL CONSUECUTINAR ENGLEZ	123
1. Legăturile originare dintre Europa și Insulele Britanice	123
2. Inns of Court și tradiția avocațească în Marea Britanie	124
3. Două seturi de norme tipice common law	127
4. Difuzarea extraeuropeană a common law	133
CAPITOLUL VIII	
DREPTUL ISLAMIC	136
1. Caracteristici generale	136
2. Izvoarele dreptului islamic	140
3. Familia în dreptul islamic.	144
4. Diferitele forme de proprietate	149
5. Dreptul penal islamic	153
CAPITOLUL IX	
DREPTUL INDIAN	161
1. India, creuzet de sisteme juridice	161
2. Relevanța juridică a castelor	161
3. Dreptul clasic din India	163
4. Izvoarele dreptului brahmanic	164
CAPITOLUL X	
DREPTURILE DIN ASIA ORIENTALĂ	168
1. Expansiunea occidentală în Asia orientală	168
2. Drepturile tradiționale în China și în Japonia	171
CAPITOLUL XI	
DREPTUL RUSESC ȘI SOVIETIC	181
1. Diviziunea și evoluția istoriei dreptului rus	181
2. Între tradiție și revoluție: drept sovietic ca drept codificat ...	193
3. Monarhia constituțională (1906-1917)	198
4. De la dreptul rus la dreptul sovietic: elemente ale unei conti-	
nuități.	199
5. Cele șase faze ale dreptului sovietic (1917–1991)	202
6. La drum către capitalism	217
7. Expansiunea dreptului sovietic în afara URSS	227

CAPITOLUL XII	
POLONII	232
1. Diferitele drepturi uzitate în Polonia	232
2. Statutele și constituții poloneze	235
3. Celelalte drepturi uzitate în Polonia	238
CAPITOLUL XIII	
UNGURII	240
1. Perioadele istoriei dreptului maghiar	240
2. Dreptul maghiar în prima perioadă (300–1000)	241
3. Dreptul maghiar în a doua perioadă (1000–1308)	242
4. Dreptul maghiar în perioada a treia (1308–1514)	244
5. Dreptul maghiar în perioada a patra (1514–1711)	245
6. Dreptul maghiar în a cincea perioadă (1711–1791)	249
7. Dreptul maghiar în perioada a șasea (1791–1848)	249
8. Dreptul maghiar în a șaptea perioadă 1848	250
CAPITOLUL XIV	
IUGOSLAVII	251
1. Dreptul slavilor de sud	251
2. Bulgarii	251
3. Sârbii	254
4. Bosnia, Herțegovina, Muntenegru și Dalmația	259
5. Croații	260
6. Dreptul consuetudinar iugoslav	261
CAPITOLUL XV	
TURCII	263
1. Influența turcească și cauzele ei	263
2. Influența turcească asupra dreptului român	268
3. Monumentele dreptului turcesc	269
CAPITOLUL XVI	
FRANCEZII	275
1. Influența franceză	275
2. Dreptul francez	276
3. Codul lui Napoleon și consecințele sale	278
A. <i>Tendențe de codificare înainte de Bonaparte</i>	278

b. Autorii codului	289
C. Instituțiile codului	301
4. Importanța codului napoleonian după Napoleon	335
5. Legiuirile franceze în țările române	340

CAPITOLUL XVII

EVOLUȚIA DREPTULUI ROMÂNESC	343
<i>I. Istoria dreptului românesc</i>	<i>344</i>
1. Isvoarele	344
2. Evoluția dreptului român	345
3. Scopul istoriei dreptului român	346
4. Geneza științei istoriei dreptului	348
5. Lipsurile istoriei dreptului român	349
7. Istoria dreptului	352
8. Obiectul istoriei dreptului român	354
9. Concepția dreptului	355
10. Geneza conștiinței dreptului	356
11. Ideea de drept de la sciți și daci	359
12. Ideea de drept la romani	362
13. Ideea de drept la bizantini	365
14. Ideea de drept la slavi	368
<i>II. Barbarii</i>	<i>373</i>
1. Năvălirile barbarilor	373
2. Goții	375
3. Hunii	377
4. Gepizii	382
5. Avarii	383
6. Slavii	385
7. Pecenegii și cumanii	388
8. Tătarii	389
<i>III. Statul și dreptul geto-dac</i>	<i>392</i>
<i>IV. Dualismul juridic în Dacia-provincie română</i>	<i>395</i>
1. Sistemele de drept din Dacia Romană	395
<i>V. Apariția și formarea dreptului românesc</i>	<i>397</i>
<i>VI. Formarea statelor românești independente. Sistemul normativ vicinal (Normativitatea vicinală)</i>	<i>399</i>
<i>VII. Legea țării (Ius Valachicum)</i>	<i>400</i>
<i>VIII. Instituția domniei</i>	<i>403</i>

<i>IX. Justiția și sarcinile ei</i>	405
<i>X. Infrațiuni și pedepse în feudalism</i>	406
<i>XI. Ideile politico-juridice în feudalism</i>	409
<i>XII. Regulamentele organice și locul lor în istoria dreptului românesc</i>	410
<i>XIII. Statul și dreptul României în etapa (1859-1866)</i>	416
<i>XIV. Statul și dreptul României între 1866 și 1918</i>	424
<i>XV. Statul și dreptul României între 1918 și 1938</i>	427
<i>XVI. Statul și dreptul româniei în etapa dictaturii totalitare (6 septembrie 1940 – 23 august 1944)</i>	432
<i>XVII. Statul și dreptul României între după 23 august 1944</i>	433
<i>XVIII. Statul și dreptul României în perioada 1948-1989</i>	436
Bibliografie	443

www.editurauniversitara.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Cursul se vrea o prezentare sintetică a evoluției dreptului, a normelor și instituțiilor de drept din antichitate, pe teritoriul extraeuropean, european și deopotrivă pe teritoriul strămoșesc.

Prezentarea unor momente esențiale din diverse epoci istorice este strâns legată de rolul și importanța proceselor de legiferare, de existența unor personalități aparținând unor epoci istorice cu totul diferite, de la Hamurapi și Justinian până la Napoleon.

Cercetând opera de codificare de-a lungul timpului, încercăm să deschidem perspectivele corespunzătoare înțelegerii strădaniilor juridice și prezentarea lor în contextual istorico-geografic în care s-au desfășurat evenimentele.

Analizând trăsăturile specifice și armonia întregului, am pus accentul pe codificarea normelor de drept și integrarea organică în epocă în care au trăit marii legiuitori ai lumii, în temelii legilor dezvoltării sociale și economice. Efectul operelor de legiferare asupra procesului legislative în evoluția de neîncetată creștere spirituală și culturală a omenirii este axată pe studii și aprecieri mereu controlate și verificate de complexitate vieții moderne și contemporane.

Lucrarea se vrea deopotrivă un îndemn la reflecții și meditații, la prioritatea actului legislativ și juridic în fața actului politic. Mereu confruntat cu viața, cu reforma și schimbarea, orice cod rămâne în urmă, ceea ce subliniază lipsa de perenitate a oricărei legi.

Un principiu călăuzitor ne-a călăuzit, cel al separației puterilor în condițiile ritmului trepidant al revoluțiilor și dezvoltării economice, al evoluției sociale.

Practic, cursul aduce în prim plan, modurile în care codurile și legile au garantat, pe linia noilor structuri sociale, pozițiile politice și economice ale noilor clase dominante.

Marea masă a celor ce au trudit sperând la o viață mai bună prin muncă, adevăr și dreptate, de fiecare dată au încercat fondarea unui nou tip de stat și de drept, care să asigure o dezvoltare economică liberă și o certă împlinire a personalității umane.

Influențele dreptului și a instituțiilor sale au dat naștere unor legi și coduri în continuă devenire și perfecționare, unor înalte scopuri și idealuri, care în sorgința lor trainică, creează temelia vieții economico-sociale, a evoluției și civilizației de-a lungul istoriei.

De modul în care tragem învățăminte din trecutul înaintașilor noștri pe tărâm legislativ și juridic, vom putea preveni repetarea lecțiilor trecutului, vom îmbogăți și înnobila educația, cunoașterea, progresul și civilizația umană.

Marile sisteme juridice, introducere în istoria dreptului, în dreptul european și extraeuropean sunt sintagme încărcate de tehnicitate, expresii desprinse dintr-un univers științific rece, doctoral, normativ, mai întotdeauna privit din “exterior”, dar fascinant și exploziv cultural și social, mai întotdeauna privind din “interior”.

Atunci când am început lucrarea, nu regăseam, ca dascăl și om de știință care a depus un jurământ de credință pe viața unui domeniu de investigație – științele educației, nici măcar pe o listă de așteptare, aceste pagini. Nu vedeam legătura, nu întrezăream limitele, de fapt, nu vedeam sfârșitul. Și cred că mă vor înțelege, pe calea empatiei sincerității, toți aceia care au trăit această emoție o dată în viață.

După primele pagini însă, emoția anterioară s-a transformat în stare de spirit, pentru că nu am mai fost interesat nu de cantitate, de măsurabil, de sfârșit, cât mai ales de început sau, mai aproape de realitate spus “de începuturi”. Această lucrare este o veritabilă pledoarie pentru “începuturile juridice”. Pe măsură ce paginile curg într-o îngemănare de sensuri, am înțeles, cu suficientă rapiditate, că “începuturile” acestei lucrări reprezentau pentru mine accesul și confirmarea la acea explozie culturală și științifică, veți constata că am dreptate, și educațională din “interior”.

Despre pedagogia juridică noi, cei de la catedră, nu avem adesea cuvinte îngăduitoare. Predarea și învățarea noțiunilor juridice trebuie să formeze și o stare de spirit corespunzătoare, obiective cognitive, intelectuale suprapunându-se celor afectiv-atitudele. Și, cum din punct de vedere psihologic, neutralitatea juridică solicită și o stare de spirit corespunzătoare, neutrală și rece, imparțială și egală, suntem aproape de a ne reprezenta dezvoltarea trăirilor psiho-educative atașate proceselor de învățare sub forma nonimplicării și a detașării. După o lectură de structură a discursului și a logicii interne a lucrării, ne dăm seama că, un foarte fin psiholog, dar și un profesor desăvârșit, în arta pentru artă, utilizează tehnici reflexive cu deschidere către autoreflexivitate, pentru a orienta, a forma și a dezvolta spiritul juridic, obiectivat în schemele, structurile și reprezentările juridice specifice sistemelor de drept supuse analizei.

Pe lângă seria de deschideri filosofice, istorice, sociologice, comunicaționale, antropologice, tratarea „Evoluția Istoriei Dreptului și a Marilor sisteme juridice”, este un veritabil instrument pentru învățarea dreptului, pentru formarea multilaterală, vocațională și educațională a viitorului jurist. Se adresează, într-o echilibrare perfectă și în

deplin acord cu nevoile de formare sau de informare ale destinatarului, atât experților aflați în pozițiile înalte ale sistemului juridic, cât și celor mai puțin inițiați sau chiar neinițiați, aspiranți la un statut juridic avansat. Conceperea și structurarea dimensiunilor de tip axiologic și normativ generale rezistă cu succes algoritmului de analiză educațională ca pledoarie pentru o veritabilă pedagogie juridică aplicată.

Folosind atât o bogată literatură de specialitate din domeniul științelor sociale, cât și din domeniul educației juridice, am dorit ca dascăl onest, ca perspectivă epistemică pentru problematica lucrării, interferența dintre psiho-sociologia proceselor juridice și abordarea modernă de tip hibrid, focalizate în jurul ideii pivot de “competență transversală”. Structura de tip interdisciplinar a abordării conținuturilor descrise, a fost transferată și în planul secvențelor în care a fost concepută organizarea internă a lucrării.

Structurată și îmbinată armonios, cu capitole specificate pe nivele de reprezentativitate și exhaustiv tratate, lucrarea își definește forța în fiecare capitol, fiindu-ne dificil de comparat și de optat pentru unul dintre acestea. Clasificările de sorginte interdisciplinară, abordările generale ale sistemelor, fenomenelor și evenimentelor juridice în postura de teme de discuție transdisciplinare formulează tot atâtea provocări la adresa unei realități științifice încă puțin conturate în spațiul educațional – pedagogia juridică. Stilul întregii lucrări unul foarte clar, lipsit de redundanță și ultraspecializare. Lucrarea este bogată în exemple și prezentări concrete ale sistemelor, fenomenelor și evenimentelor juridice armonios filigranate cu valori culturale și științe transdisciplinare.

Studentii și absolvenții de drept după 1 ianuarie 2007 vor călători și munci unde noi nici nu visam. A cunoaște tradițiile, istoria, dreptul și o limbă străină din spațiul european și extraeuropean, va însemna cultură, prosperitate, uși deschise și o a doua viață.

După toate cele prezentate anterior, nu pot decât să-i invit și pe cei care nu au făcut-o să guste veritabila pledoarie pentru tezaurul juridico-pedagogic al “începuturilor” acestei lucrări, care poate reprezenta și pentru aceștia accesul la acea „explozie” culturală, socială și educațională din “interior” spre Uniunea Europeană.

www.editurauniversitara.ro

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL ANTICHITĂȚII

A. NECESITATEA CUNOAȘTERII ISTORIEI DREPTULUI

În știința juridică, cuvântul DREPT cunoaște mai multe înțelesuri.

1. În primul rând, el exprimă facultatea unei persoane (subiect) de a săvârși un act care să fie recunoscut sau să nu fie interzis de lege. De aceea, cu acest sens, el se numește *Drept subiectiv*. În acest caz, legea ocrotește actul împotriva aceluia care se opune exercitării lui prin sancțiuni externe și reale.

2. Al doilea sens exprimă totalitatea regulilor juridice care asigură exercițiul drepturilor subiective. În acest înțeles, Dreptul este definit ca ansamblul legislației și se numește *Drept obiectiv* (general), structurat pe categorii și diviziuni: civil, penal, comercial etc.

3. Cel de-al treilea sens privește *știința Dreptului*. Din vechime însă, aceasta a fost socotită și o artă, o adevărată vocație; celebrii jurisconșulți romani Celsius și Ulpian au și numit-o sugestiv *ars aequi et boni* (arta echității și binelui).

În altă ordine de idei, plecând de la faptul că ambele au ca obiect raporturile dintre oameni, pentru a armoniza interesele individuale cu interesul general, Morala și Dreptul sunt înrudite. Cea dintâi este însă abstractă și idealistă, ținând de conștiința umană – un factor lăuntric deci, implicând sancțiuni emoționale – , în timp ce Dreptul este practic și realist, deci *pozitiv*; stabilind norme juridice obligatorii impuse prin sancțiuni externe și reale. Așa cum va rezulta, învățații din timpurile vechi și până în epoca modernă au vorbit și despre existența unui *drept natural*.

Fiecare știință își are istoria sa. De aceea, studierea și cunoașterea acesteia sunt, pentru cel care o practică, o obligație și o necesitate. Pentru argumentarea unei soluții sau apărarea unei cauze, juristul simte nevoia incursiunii în istorie, de unde să extragă explicații logice, fundamentarea regulii, practica anterioară a sute de generații și pe durata a mii de ani. De aceea, însușirea de cunoștințe din istoria dreptului nu constituie doar o chestiune de cultură generală, cu care trebuie să fie înzestrat orice intelectual, ci una de competență profesională.

B. IZVOARELE DREPTULUI

Într-o accepțiune generală, teoreticienii acestei științe au identificat ca izvoare principale ale Dreptului: *obiceiul, legea, doctrina și jurisprudența*.

1. **Obiceiul** (datinile juridice). Acesta constituie *dreptul consuetudinar* sau *cutuminar*, constând într-o sumă de reguli de conduită nescrise, formate prin repetarea îndelungată a unor practici generale, regionale sau locale. Obiceiul a jucat un mare rol la toate popoarele aflate în primele faze ale dezvoltării lor juridice (în Franța, până la redactarea oficială

a obiceiurilor, în secolului al XVI-lea, “la coutume” a reprezentat principalul izvor de drept, ca și la români, de altfel, până un secol mai târziu). Și astăzi Anglia și SUA continuă să atribuie cutumei același statut, totalitatea obiceiurilor juridice purtând numele de *Common Law*.

2. **Legea.** Evoluând, societatea a simțit nevoia, într-o primă etapă, a unificării, armonizării și codificării obiceiurilor, transformarea lor în *legi*, prin adunarea și sancționarea lor în formă scrisă, în colecții generale numite *Coduri*.

Conceptul de lege prezintă două accepțiuni: în sens larg, ea desemnează orice act normativ emis de un organ de stat împuternicit să emită astfel de acte, conform unei proceduri prestabilite; în sens strict, trebuie înțelese numai actele normative emise de Parlament.

3. **Doctrina și jurisprudența** sunt considerate izvoare secundare. *Doctrina* rezultă din lucrările unor juriști iluștri, care explică și comentează regulile juridice, expun teoriile de Drept, concepțiile lor în probleme juridice controversate. *Jurisprudența* se definește ca totalitatea soluțiilor date de instanțele de judecată de toate gradele în spețele judecate. Începând din antichitate și până în epoca modernă, istoria dreptului oferă exemple celebre de jurisprudență, pline de învățăminte.

C. DIVIZIUNILE DREPTULUI

Dreptul pozitiv (dreptul în vigoare) este compus din două mari ramuri: dreptul internațional și dreptul natural. Cel dintâi *privește Dreptul internațional public*, care reglementează relațiile dintre state, precum și *Dreptul internațional privat*, care reglementează raporturile de interes privat dintre supușii

diferitelor state. Și dreptul național se subdivide în *Dreptul public* (Constituțional, Administrativ, Penal) și *Dreptul privat* (Civil, Comercial etc.).

D. ESENȚA DREPTULUI. CURENTELE DE GÂNDIRE

Prima formă de reglementare a raporturilor dintre oameni a fost, așadar, obiceiul (cutuma). Când a apărut conștiința religioasă, *preceptele religioase* s-au adăugat uzanțelor primitive. Sfânta Scriptură și Coranul cuprind multe astfel de precepte, devenite apoi norme juridice, ca și Codul lui Hammurapi, una din primele colecții de legi cunoscute în istorie (se va trata distinct, la capitolul Antichitate).

Dreptul canonic (religios) a exercitat, deci, o influență considerabilă până în timpurile moderne (mai ales în materie de familie) în toate statele creștine, tot astfel și *Șeriatul* - Legea sacră islamică, în lumea musulmană. Se știe că *relațiile sociale* au privit raporturile omului cu *mediul natural* și cele de *familie*, care au implicat inițial norme impuse prin oprobiul colectiv, iar apoi, odată cu apariția statului, constrângerea normelor juridice.

În acest cadru, exegeții științei dreptului au stabilit o seamă de *relații esențiale* pentru înțelegerea acestei științe:

1. Dintre drept și *politică*, cel dintâi având un caracter esențialmente politic.

2. Dintre drept și *justiție* - întrebarea care s-a pus fiind aceea dacă dreptul este sau cel puțin ar trebui să fie echivalent cu dreptatea (justiția).

3. Dintre drept și *morală*. Deși în multe privințe normele de drept și regulile morale sunt înrudite, așa cum s-a relevat, ele nu se pot confunda. Căutând sancțiuni în preceptele